

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

Shelomoh ben Yitṣḥaq

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

10

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

אֵשׁ הָיְתָה בְּעֵבֹר הָעֵשְׂרִים : לֹב וַיֹּאמְרוּ אֶל-
 נָא יַחַד לְאֲדָנִי וְאֲבִרְהָ אֶךְ-הַפֶּעַם אוֹלִי
 וּמִצְאוֹן שֵׁם עֵשְׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשֵׁהיִת בְּעֵבֹר
 הָעֵשְׂרָה : לֹג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר
 שְׁלִישִׁי אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ :
 יט ב א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בְּעָרֵב
 וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סָדֵם וַיֵּרָא-לוֹט וַיִּקָּם
 לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפְּיָם אֶרְצָה : ב וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה נָא אֲדָנִי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם
 וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם
 דְּרֹכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְרָחוּב נָלִין :
 ג וַיִּפְצְרוּ-בָם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-
 בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפְתָּה וַיֹּאכְלוּ :
 ט ד טרם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדֵם
 נִסְבּוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַד וְעַד זָקֵן כָּל-הָעָם
 מִקְצָה : ה וַיִּקְרָאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה
 הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנַדְּגָה אֹתָם : ו וַיֹּצֵא
 אֱלֹהִים

שלישי
יט ב
ט ד

יט מאים וַשְׁתַּכְּחוּן תִּמְן עֶסְרִין וַאֲמַר לֹא
 אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶסְרִין : לֹב וַאֲמַר לֹא-כִעַן
 יתקף קדם-דיי ואמליל ברט-זמנא קדא
 מאים וַשְׁתַּכְּחוּן תִּמְן עֶסְרָא וַאֲמַר לֹא-אֲחַבֵּל
 בְּדִיל עֶסְרָא : לֹג וַאֲסַתְּלַק וַקְרָא-דִּי כַד
 שְׂצִי לְמַלְלָא עַם-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב
 לֹא-חֲרִיָּה : א וַעֲאָלוּ תְרִין מַלְאָכֵי אֶלְסָדוּם
 בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתִיב בְּתַרְעָא דְסָדוּם וַחֲזָא-
 לוֹט וְקָם לִקְדָמוֹתְהוֹן וְסָגִיד עַל-אִפּוֹתָי עַל
 אֶרְעָא : ב וַאֲמַר בְּבִעוּ-כִעַן רְבוּנֵי זֵרוּ
 כִּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבֵיתוֹ וְאֶסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
 וְתַקְדְּמוֹן וְתַתְּכוֹן לְאוֹרְחֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לֹא
 אֵלֵהֶן בְּרָחוּבָא נְבִית : ג וַאֲתַקִּיף-בְּהוֹן לְחֻדָּא
 וְזָרוּ לְוַתִּיה וְעָלוּ לְבֵיתֶיהָ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתֵּי
 וּפְטִיר אֶפְתָּה-לְהוֹן וַאֲכָלוּ : ד עַד-לֹא
 שְׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קָרְתָא אֲנָשֵׁי סָדוּם אֶקִּיפוּ
 עַל-בֵּיתָא מִעוֹלָמָא וְעַד-קְבָא כָּל-עַמָּא
 מִסּוּפֵיהָ : ה וַקְרוּ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לִיה אַן
 גוּבְרָיָא דְאָתוּ לְוַתְךָ בְּלִילִיא אֶפְקִינוּן לְוַתְנָא
 וְנַדְּעָ יַתְרוֹן : ו וַיִּפֶק לְוַתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׂא אַחַד בְּתֵרוֹתָי :

ז ואמר

דש"י

(לכ) אולי ימצאו שם עשרה על פחות לא כקש אמר דור המבול היו ח' כח וכיוו ונשיהם ולא הניבו על דורם ועל ש' ע"י לרוך כבר בקש ולא מלא : (לג) וילך ה' וגו' כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין : ואברהם שב למקומו . נסתלק הדיין כסתלק הסניגור והקטגור . מקטרג ולפיכך יבואו שני המלאכים סדומה להשחית . א' להשחית את סדום וא' להציל . את לוט והוא אותו סבא לרפואת אברהם) והשלישי סבא לכשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו : (א) המלאכים . ולהלן קראם אנשים כגזירתה סבינה עמהם קראם אנשים (ב"ר) ד"א אזל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אזלו כאנשים קראם אנשים ואזל לוט קראה מלאכים : בערב . וכיכל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אל מלאכי רחמים היו ומזנות ימים שפא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא : ולוט יושב בשער סדום . ישככתיכ אותו היום מינהו שופט עליהם (ב"ר) : וירא לוט וגומר . מכית אברהם למד לחזר על האורחים : (ב) הנה נא אדני . הנה נא אתם אדוניים לי אחר שעברתם עלי . דבר חסר הנה כריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו ככם חזיה ענה נכונה : (ב"ר) סורונא . עקמו את הדרך לכיתי דרך עקלמון שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך האמר סורו בראשית רפה ; ליעורחצו רגליכם . וכי דרכן של כתי אדם ללון אמה ואתר כן רוחן . ועוד שהרי אברהם אמר להם תחילה רחמי

הוצילון עשרא עשרא לתרמין קורבין ולהלכת שבוק לרום בגין בתקוד ואמר לא איחבל בגין וקבורה עשרין :
לב ואמר בקעי בבתמין מן תקמך לא קדון ותקוף ריגוא דרבון גד עלמא יי ואמליל ברם זמנא דקא מאים
ישקבחו מן עשרא ונהי אגאי ואינו ונקעי בתמין על כל אהרא ותשבוק לרום ואמר לא איחבל בגין וקבורה
עשרא : לג ואפמלק יקרא דין בד פסק למללא עם

ירושלמי

ולוט יתיב בפילי דסדום ותמא יתהון ורדת ושאל
בשלמהון רסגיד על אפוי על ארעא ו

ואסתו ריגליכון וסתו בצפרא ותולון למשגגיכון בשלם
ואמרו לא ארום בפלטיית קרתא נבית :

ותו מתממשו היך אכלין : והיך שתנין :

להום משפא ופטיבי אפא להום ודכו ליה כאילו אכלין : ד עד דלא שכיבו ואנשין בשיעין דבקרתא אינשי סדום
אחרו על ביתא מטליא ועד סבא כל עמא מסיפא : ה וקרו ללוט ואמרו ליה מאו גרבביא דעלו לתוך ליליא
דין אפיקינו לונתו ונשמש עמרוון : ו וקפך לונתוהום

לוט

רשיי

רמז רגליכס אלא כך אמר לוט אס כשיכחו אנשי סדום ויראו שכבר רחמו רגליהם ועלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה
שכחו לביתך ולא הודעתנו לפיכך חתר מוטב שיתעכבו כאן בחבק רגליהם שיהיו כרחין כמו שכלו עכשיו לפיכך אמר לינו תחלה ואחר
כך רחמו : ויאמרו לא . ולא כרהס חמרו כן תעשה יוכלו מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ר) : כי ברחוב נלין . הריכי
משה כלשון חלת סאמרו לא נסור חל ביתך חלת כרחוב של עיר נלין : (ג) ויסרו אליו . עקמואת הדף לנד ביתו : וכמוצא אפה .
פסח היה : (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום . כך נדרש כ"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו כפיהם של מלאכים שהיו
שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם והוא חומר להם רובם רשעים עושים מדברים בהם ולאנשי סדום וגו' ופשוטו של מקרא ולאנשי העיר
אנשי רשע נסבו על הבית על שהיו רשעים כן רחיס אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ולאנשי סדום רשעים וחטאים : כל העם מקצה . מקצה
העיר עד הקצה שתין אחד מוחה כיום שאפילו לדיק חסד אין בהם : (ה) ונדעה אותם . כמשכזכר כמו אשר לא ידע איש :
ח האל

רשב"ם

(ג) כי ברחוב נלין . אלא ברחוב נלין : (ד) כל העם מקצה . להודיע שאפילו אחד או עשרה שאמר לא כרהס לא נמצא בהם : (ה) ונדעה אותם .
משכ

מכלל יופי

עומר : (ג) (ויפצר בהם . ענין העברה על רצון האדם
והחסרה : (ח) (ונדעה
והנכון שהא כמו והאלס ידע . אותם . מיהם רוצה לומר
את מוח אשתו שעמנו המוגל . להרוגם כמו שפטיס כ
ולפיכך אמר להם הכה כאלו . (ונדענו) דפילגש מצבעה
שתי כנות וכן כפלגש כנכניה . כ"ש האיש בספרו המעשה
והאחר ידוע . ומה שאמר
ועשולוהן כטוב בעיניכם רוצה לומר לענור אורגן או
להרגן :

(ו) הפתחה כמו אל הסתם וכל הא בסוף במקום למד
כתחלתה . והנה פתח הוא החלל שבו
כנגדים ונולאים . וזלת הוא הקונב לנעול ולפתח :
(סג)

כמונהג כל מלה שהיא במספר שנים לכד מפני שאין לטעות
בו שהיה יורה וכשי עשרות שכל מספר שר מעלה ממנו
יש לו בפני עצמו כי נאמר שלשים לשלש עשרות ארבעים
לארבע עשרות וכן כלם עד מאה (לב) (אך הפעם) .
למעט וענינו אלא :

יט (א) (אפיה) על פניו וכוונה הכתוב הפנים באפיה לפי
שהאפיה גבוהים על הפנים (ב) (הנה נא) .
בהוספת הא וכצדו וכדנש לעולם אבל זה סגול כיפני הרגש
אשר במד' תנא . נא ענין ההנה ובקשה : (ארני) : כפתח כי
הוא לשון חול . כינסבור היה שהם אנשים נורדים ולרבים
יאמר בן ויש הפרש בנקוד כי ארני שהוא לשון רבים עם כנוי
המדבר דוא בפרה אסי באהפסק וארני שהוא השם הנכבד
נקוד קמין : (ורחצו) . הריש שהורה כי הוא צווי :
(ויאמרו לא . בדגש הלמד כפירוש שמואל : (נלק) : פועל

אלהם לזוט הפתחה והדלת סגר אחריו :
 ז ויאמר אל-נא אחי תרעו : ח הנה-
 גא לי שתי בנות אשר לא-ידעו גאיש
 אפיצא-נא אתהן אליכם ועשו להן כמזב
 בעיניכם רק לאנשים האל אל-תעשו דבר
 כי-על-כן באו בצל קרתי : ט ויאמרו
 גש-הלצה ויאמרו האחד בא-לגור וישפט
 שפוט עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש
 בלוט מאד וינשו לשבר הדלת : י וישלחו
 האנשים את-ידם ויביאו את-לוט אליהם
 הביתה ואת-הדלת סגרו : יא ואת-
 האנשים אשר-פתח הבית הכו בסגורים
 מקטן ועד-גדול וילאו למצא הפתח :
 יב ויאמרו האנשים אל-לוט עד מילך
 פה חתן ובניך ובנותיך וכל אשר-לך בעיר
 הוצא מן-המקום : יג כי-משחתים
 אנחנו את-המקום הזה כי-גדלה צעקתם
 ארתי בני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה :
 יד ויצא לוט וידבר אל-חתניו לקחי
 בנותי ויאמר קומו צאו מן-המקום הזה
 כי-משחית יהוה ארתי העיר ויהי כמצות
 בעיני חתניו : טו וכמו השחר עלה ויאיצו

המלאכים

רשי

ז ויאמר בעו-כען אחי לא תבאישון :
 ח הא-כען לי מרתין בנן דלא ידעוין
 גבר אפק-כען יתרון לנתכון ועבדו ליתון
 כדמקין בעיניכון לחד לגובריא האילן לא-
 מעברון מדעם ארי על-כן עלו בטלל
 שריתי : ט ויאמרו קריב להלצה ויאמרו
 חד אתא-לאיתותבא והא-דאין דינא בען
 גבאיש לך מדילהון ואתקפו בגברא בלוט
 לחדא וקריבו למיתבר דשא : י ואושיטו
 גובריא יר-דיהון ואעלו ית-לוט לנתהון
 לביתא ויתדשא אחרו : יא ויתגובריא
 דבתרע ביתא מהו בשבריריא מועיקא ועד-
 רבא ולא יאו לאשכתא תרעא : יב ויאמרו
 גובריא ללוט עוד מאן-לך הכא חתנא ובנך
 ובנתך וכל דלך בקרתא אפיקמן-אתרא :
 יג ארי-מחבלין אנחנו ית-אתרא הדין
 ארי-סניאתי קבלתהון קדם יי ושלחנא יי
 לחבלותה : יד ונפק-לוט ומליל עם-
 חותנוהי נסבי בגתיה ויאמר קומו פוקו
 מן-אתרא הדין ארי-מחבל יר-ד-קרתיא
 ונהו כמחזאיך בעיני חתנוהי : טו וכמיסק
 צפרא הנוה ודחיקו מלאכיא בלוט למימר

קום

(ח) האל - כמו האלה : כי על בן באו : כי העובד הולך תעשו לכבודי על אשר באו כלל קורתי תרגום סגלל שריתי תרגום של קורה שריתא :
 (ט) ויאמרו גש הלאה - קרב להלאה כלומר התקרב ללדדין והתרחק מונו וכן כל הלאה שמתקרא לטון דחוק כמו (במדבר יז) זרה הלאה
 (שמואל אב) הנה החני מנח והלאה גש הלאה הנשך להלן כלשון לעז טרי"ט דל"ש ודבר כוונה הוא לומר חין חנו חוששין לך ודומאלו
 (ישעיה סח) קרב אליך אל תגע בי - וכן (ישעיה מט) גשה לי ואשכה המטק ללדדין כגבורי ואשכ אלנך - אתה נולד על
 האורחין אך נולד לך - על שאמר להם על הכנות אמרו לוגש הלאה לטון כח על אתה נולד על האורחיס כאחד כאל לגור - אדם
 כרי יקרי אתה כיניכו שבת לגור וישפט שפוט ונעשית יווכיח אותנו : דלת - בסוכת לנעול ולפתוח : פתח - הוא החלל סבו
 נכנסין וילאין : (יא) בסגורים - מכת עורון : מקטן ועד גדול - (ב"ד) הקטנים התחילו כעבירה תחילה שנאמר מנער ועד זקן
 לפיכך התחילה הפורענות מהם : (יב) עוד מילך פה - פסונו של מקרא נוי"ש לך עוד כעיר הולך חזן עולמתך וכנותין שכתב :
 חתן

ואמר להון לוט אמתני הקא קליל זעיר עד דנבצי בתמין
ומן קדם יי

דלא חקמו פשמיש לנבר

מיעדם ביש ארום בגין פן עלו למיבת תחורו טלל בשורא וקא די לי : ט ואמרו קריב להלא ואמרו הלא בלתודו
אקרא דין לאימוקבא בגין והא אימקבד בייגא ודאין לבורגא וקדון נבאיש לך ימיר מדלדוון ואמקופו בגברא קדוט
לתרא וקריבו למתבר דשא : י ואוישטו גרבבא גר ידהון ודקצילו גר לוט לגנתהון לביתא גר דשא אקדו :

ירושלמי

בסנורים בתדקריה :

בתנד בגד ונתנד הנפק מן אקרא : יג ארום קתליו אנחנא גר אקרא קדו ארום סגיאת קבלתהון קדם יי ושרנא
לחקלרתא : יד ונפק לוט ומליל עם חתניו דנסיבו ברתוי ואמר קומי פיקר מן אקרא קדו ארום קתליו יי גר

ירושלמי

ובאישון למיפק עמוקא שקרא :

קרתא ונהו פתגמא קתימקא פגבר מנתיד בעני תתני : טו וקאישון
מיפק קריצמא הוה למיסיק ודחיקו מלאבא בלוט למימור קוס דבר זח
אנתנד גר פרמין בנתד דהשקמון בגד דקרא משפצי בחובי יתבי

קרתא

רשיי

ההו בניד ובנותיד . אס יש לך חתן או בנים ובנות הולא מן המקום : ובניד . בני כנותיד הגשאות . ונ"א עוד מאחר שעושין ככלה
כזאת מי לך פתחון פה ללמד פניגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות קרי ביה מי לך פה : (יד) התניו . . שתי כנות
כשולות היו לו כעיר : לוקחי בנותיו . שולתן שכסית ארוכות להם : (טו) ויאיצו כתרנונו ודסיקו מהרובו : הגמצאות
המוזמנות

רשב"ם

וושכב זכר וכן כפלוש בגבעה : (ח) כי על כן אשר באו : (ט) גש הלאה . כדכתיב קרב אליך אל תגע כי קדשתך . התקרב לגד הלאה .
כלומר ברח לך מאללנו : כל לגור . לוט היה זר בסדום : כרע לך מהם יותר מהם נעשה לך רעה : (יא) בסנורים . מכת
עורון ושמוון . וילאו . פירושו לא יכלו עוד למנוח הפתח לא בקשו הפתח . וכן כללוא מזרים לשתות מים מן היאר . לא יכלו לשתות
מאחר שהיה הדם וכן מוכיח לכסוף ולא יוכלו לשתות עמי היאר . וכמוהו וקומות לשון כללוא מוכפל כמו כללתי כלכל לא אוכל . וכן והיה כי
מראה כי כללתי מואכ אל הכוה וכל אל מקדשו להתפלל ולא יוכל . וכן הגסה דבר אלך תלאה ועגור כמילין לא יוכל . כלומר כשכיל סגסה
אותך הק"ה כסורים אתה כללתי . כלומר אין אתה יכול להיות שותק ותשתת בלכך ואמרת ועגור כמילין מי יוכל : (יב) עוד מי לך
כה : העוד לך קרובים בעיר מלכד אלו שכסית : (יג) וישלחמו . מושקל דגש . ואף על פי שכל שלימות של שלושים קרובים כתוב
כהם ושלח מושקל רפי באלו כתב מושקל דגש . לפי שהוא שילוח של השחתה כדכתיב וישלחמו כהמות שלח בם . ישלח בהם עירוב :
(טו) וכנווה השחה עלה . ככתב סקוק זה כשכיל שכתב לפניו השגש יא על הארץ ולוט כל אנגרה להודיע שכל כך המותינו לו התלאכים
בשביל

מכלל יופי

תחרת קמץ חטף ד"ה כ"ט קשקרה וארת
לעולם : (נרע לך מהם) . חסר למד . השמוש
ענינו יותר מלהם כלומר יותר נרע לך ממה שיש בלכנו
להרע להם : (יא) (בסנורים) . הוא חשבות העין .
(יב) (עוד מילך פה) . כמו מילך עוד פה : (חתן) .
אפילו אחר החופה נקרא חתן להמין ולחמותו : (יג) (כי
גדלה צעקתם) . צעקת העשוקים הצועקים עליהם כי הכניו
יבא עם הפועל ועם הפעול כמו ישעיהו ושמעתי את הפלתך עם
הפועל : (לשחתה) . לשחה העיר כי העיר ככלל המקום
שזכר : (טו) (ויאיצו) : עגן מהירות :

(סגר) . הסגר שהיה בפנים או סגר לוט מכחוי : (ז) (אל
נא) כבקשרה מכס אל תרעו : (ח) (הנה נא) . פירושו
עתה : (לאנשים) הלמד קמוצה וכל שאר לאנשים פתח
(כי על כן באו) . כי על כן שבאו ללון בצל קורתי הניחוח
לכבודי : (ט) (גש) בסגור : (הלאה) . מלה מורה ער
ריחוק המקום כלומר גש הלאה אל מקומך ורחק מעלינו
ובשרש גש כתוכן גש הלאה כי אף על פי שהוא רחוק
ממקום המדבר הוא קרוב אל המקום האחר הלאה רואה
ממשקל קבקה עץקה . אלא ששב הקמץ חטף
רחב כמו שבא גם כן כצווי הקל
לדקמץ
תכליס מן שקמרה (נפשי כי הסוד אני . בקמין רחב

המלאכים בלוט לאמר קום קח את אשתך
 ואת שתי בנותי הנמצאות פן תספה בעון
 העיר : טו ונתמקמה ויחזיקו האנשים
 בתו וביראשתו וביר שתי בנותיו בחמלת
 יהנה עליו ויצאהו וינקהו מחוץ לעיר :
 יז ויהי כהוציאם אתם הווצרה ויאמר
 המלט על נפשך את תביט אחרריך ואל-
 תעמד בכל הכבד ההרה המלט פן תספה :
 יח ויאמר לוט אלהם אל-גא אדני :
 טז יש הנה-גא מצא עבדך חן בעיניך
 ונתגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות
 את-נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה
 פן תדבקני הרעה ומתי : כ הנה-גא העיר
 הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה
 רביעי גא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי :
 כא ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם
 לדבר הזה לבלתי הפכי את-העיר אשר
 דברת : כב מהר המלט שמה כי לא אוכל
 לעשות דבר עד-באך שמה על-כן קרא
 שם-העיר צוער : כג השמש יצא על-

הארץ

קום דבר ית-אתך וית-תרתין בנרד
 ראשתקח מהימן-עמד דילמא-תקני
 בחובי קרתא : טו ואתעבב ואתקיפוגובריא
 בידיה וביר-איתתיה וביר תרתין בנתיה
 ברחם יי עלוהי ואפקוהי ואשרוהי מברא
 לקרתא : יז והנה כד-אפיק יתהון לברא
 ואמר חוס על-נפשך לא-תסתכי לאחורך
 ולא-תקום בכד-מישרא לטורא אשתיוב
 דלקא תקני : יח ואמר לוט להון בבני
 כען רבוני : יט הא-כען אשכח עבדך
 רחמין קדמך ואסיתא שיכותך די עבדת
 עמי לקימא ית-נפשי ואנא לית-אנא
 נכיל לאשתוקא לטורא דילמא-תערעני
 בישתא ואימות : כ הא-כען קרתא קרא
 קריבא למערזק לתמן והיא זעירא אישתיוב
 כען לתמן הלא זעירא היא ותתקיים נפשי :
 כא ואמר ליה הא נסיבת אפק אף לפתנמא
 הדין בריל דלא-למחפך ית-קרתא דבעיתא
 עלה : כב אחי אישתיוב לתמן ארי לא
 איכול למעבר פתנמא עד-מיתך לתמן על-
 כן קרא שמה-דקרתא צוער : כג שמשא

נפק

רשי

המזומנות לך כבית להזילם ומ' איש זה ישובו של מקרא : הספה . תהיה כלה עד תום כל הדור מתורגס עד דפק כל דורא :
 (י"ו) ויתמורה : כדי להניח את מזונו : ויחזיקו . (ב"ר) ח' עהס היה שליח להצילו וחזירו להפוך סדום לכן נאמר ויאמר
 המלט ולא נחמר ויחמרו : (יז) המלט על נפשך . דייך להציל נפשות אל תמוס על המזון ואל תביט אחרריך . אתה הרשעת
 עמך וזכות אברהם אתה גזול אינך כדי לראות כפורענותם ואתה גזול : ככל הכבר . ככר הירדן : ההרה המלט . חלל אברהם
 ברת שהוא יושב בהר של ויעתק משם ההרה . ואף עכשו היה יושב שם שנאמר אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואף על מי שכתוב
 ויחלל אברהם וגו' אהלים בהרה היו לו ונמשכו עד חכרון : המלש לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמו"ר כלעז וכן (ישעיה סו)
 והמליטה זכר שנשמת העובר מן הרחם (ההלים קבר) כמור נולטה (ישעיה מו) לא יוכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם :
 (יח) אל גא אדוני . (שבעות לב) רבותינו אמרו ששם זה קודש שנאמר בו להחיות את נפשי מו שיש בידו להחיות ולהחיות ותרוממו
 בבני כען ה' : אל גא . אל תחמרו חלי להמלט ההרה : גא . לשון בקשה : (יט) פן תדבקני הרעה . כשעיתו חלל אכסי סדום היה
 הק"כ רואי מעשי ומעש' בני העיר והייתי כרה לדיק וכדאי להגל . וכשחלל חלל לדיק חני כרשע . וכן אמרה הנרפית לחליהו
 מלכוס א ין

קרמא : טו ואשמהי ואחיקפוגובריא בידה ובידא דאנתתיה ובידא דמרתין בכתוין בד תייסא מן קדם : הנה עלוי
 ואפקוהי ואשריורי מקרא לקרמא : יז טהורה באפקוהו ומהו לקרא וחדר חד מנהון לסדום ללכלותא וחד
 אשמהר עם לוט ואמר ליה חיס על גפשיך לא אספל לאחורך ולא תקום בקל מישרא לטורא אשמהיב דלקמא
 משמי : יח ואמר לוט לנתיה בקעו מינך אמתין לי שעא
 ועירא עד דתבוע כתמין מן קדם : יט הא קרון אשמה
 עקד בתמין קנדך ואסגיתא טיבורך דעבדךא עמי לקמא ית
 גפשי וצא לא יבילנא לאשמהיבא לטורא דלקמא תרעניי בישא ואיכות : כ הא קרון בקעו קרמא ודא קריבא
 מותבא וחימי לביערוק לתמן והיא ציבך גמליין חוקא אישמהיב קרון פמן תלא ציבך היא ותתמין גפשי :
 כא ואמר ליה הא נסיבית אפך אוף לפתנקמא הדון גדיל דלא אדפיך ית מקרא דמלילמא לאשמהיבא בה :
 כב איתו אשמהיב לתמן ארום לא יבילנא למעבד טבעם עד מייעלך לתמן בגין מן קרארתי שקמא דקרמא וזער :
 בג שקמא עברית ומא ונפק על ארעא בסוף תלת שיעין ולוט על לוער :

ומימרא

רשי

(מלכים א') כי באת אשי להזכיר את עוני עד שלא באת אלני ביה הק"כ רואה מעמי ומעשה עמי ואני נדקת בניהם ומשכאת אלני
 לפי מעשיך אתי רשעה : (ב) העיר הזאת קרובה . (שבה פ"ק) קרובה ישיבתה נתייבסה מקרוב לפיכך לא כתמלחה סאתה
 עדיין ומה היא קרובה ודור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתייבש איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומסע ועד כאן
 כ"ב שנה פלג מת בשנת מ"ח לאחר שהלך אחריו הולידו את רעור"ט שנה נאמרה ל"ב כשנולד שרונ ונאמר עד שנולד נחור
 ל"ה היום כשנחור עד שנולד תרח כ"ט הרי נ"א חומס עד שנולד אברהם ע"ה הרי קס"א תן להם ע"ה הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת
 הפלגה וכשנחמה סדום היה אברהם בן ג"ט שנה הרי מדור הפלגה עד כאן כ"ב שנה ונוער אימרה ישיבתה אחר ישיבת סדום ומכרותיה
 שנה אחת הוא של' חמשה נל . נל כ"ג ימריא כ"א : הלא מוציער היא . והלא עובתיה מוציעין ויכול אתה להניחה : והתי
 גפשי . כה והומדרשו . ופשוטו של מקרא הלא יעד קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם תניחנה ותמיכפשי בה :
 (כא) גם לדבר הזה : לא דייך שאתה כ"ל חלף כל העיר איני כגללך : הפכי . הופך אתי כמועד כואי אחריו ואני מדי דברי
 כו (ה) : (כב) כי לא אוכל לעשות . זה עונשן של מלאכים על שחמרו כי משחיתים אנחנו ותלנו הדבר כעמון לפיכך לא זו נמש

עד

באר רחובות דקדוקי רשי

אחר הבית לפי שכן מתורגמן או שם דבר גדולה (גרוסי) חולצון בינוני גדלה והולכת (זא גריסט אלי צייט) אכלזה דהטעם
 למעלה שפיר ניכר דלצון עבר כי רבה (זא הט גריסט) ועין פרשת לך לך כד"ה כלה השמש : (ה) דלפי פשוטו תתפרס
 מלת הפכי שם דבר עם יוד הכינוי כדאמרי אנשי הפכי (מיון פר קערינג) ואם כן יושפעו המלך הפך את עמנו דאינו סוכל
 הדעת לכן כתב רש"י הופך אתי ורצה לומר מלת הפכי לזון פועל עפ"י הכינוי הוא הפכי (אך פר קעהר) וכן עד כואי (אך קוס)
 אחריו ואני מדי (אך יוד) מדי

רשבים

כשכיל סתו של אברהם : (ז) אל תביט אחריו . כשכיל זער סתן שכערי . ועוד כי המכ"ט אחריו ותעכך כדרך גס שלא להסתכל
 כמלאכים וכעשאים שלא לזרך כדכתיב מות נמות כי ה' ראינו וכן כיעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנול כפשי : (כ) הלא מנער
 הוא

מכלל יופי

(טז) (ויחמהמה) . העין שלוהא נראית כפולה וקמץ המם
 האחרונה מפני השלשלה כישלה משפט הפסק אבלי .
 חקוקס (אם יתמהמה חכרה לו) כפתה : (ויחזיקו)
 ענינו שהחזיקו בידו דלתקף אותו בחוקה והוא כענין
 אחיזה : (בחמלה) . שם : (יז) (על גפשיך) . כמו
 כנפשיך : (יח) (אל נא) . כבקשה מכס שלא תצריכוני
 לעלות ההרה סי לא אוכל למהר פעמי כל כך : (אדני) .
 בפירוש אדני . לשון חולצון קמץ מפני הפסק וכן הרגום
 אנקלום ככעו כעורכוני . ורו"ל אמרו כל אדני רבותי
 באברהם קדש הכתובים בלוט הול הויץ מזה שהוא קדש אל
 נא אדוני שהרי אמר לו להחיות את נפשו מי שיש בידו
 להמית ולהחיות : (יט) (פן תרבקני) . ענין היגה וכן הרגום
 וישיום וארבקינן וכא פתח גדולן חחרה קמץ קטן והראיה
 תרבקני (כ) (אמלטה) מלרע : (הרא מצער היא) .
 שם כלומר הלא היא דבר מצער (כב) (קרא
 הקורא) . (כג) (השמש יצא) : הזהיר בשרש עין :
 כד המטייר

הארץ ולוט באצורה : כד ויהיה המטיר
 על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת יהוה
 מן השמים : כה והפך את הערים האל
 ואת כל הכפר ואת כל יושבי הערים וצמח
 האדמה : כו ותבט אשתו מאחריה ותהי
 גציב מלח : כז וישכם אברהם בבקר אל
 המקום אשר עמד שם את פני יהוה :
 כח וישקף על פני סדם ועמרה ועל כל
 פני ארץ הככר וירא והנה עלה קיטר הארץ
 כקיסוד הכבשן : כט ויהי בשחת אלהים
 את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם
 וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפך את
 הערים אשר ישב בהן לוט : ל ויעל לוט
 מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי ירא
 לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתי
 בנתיו : לא ותאמר הבכירה אל הצעירה
 אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו
 בדרך כל הארץ : לב לכה נשקה את
 אבינו זין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו זרע :
 לג ותשקין את אביהן זין בלילה הוא
 ותבא

נפק ועל ארעא ולוט עאל לצוער :
 כד ויין אמטר על סדום ועל עמורה
 גפריתא ואישתא מן קדם יין מן שמיא :
 כה והפך ירד קרנא האילין וירת כל
 מישרא וית כל יתבי קרנא וצמחא דארעא :
 כו ואסתכיא את אחתיה מבחרוהי והורת
 קמא דמלחא : כז ואקדים אברהם בצפרא
 לאתרא דמשמש תמן בצרו קדם יין :
 כח ואסתכי על אפי סדום ועמורה ועל
 כר אפי ארעא דמשרא ותוא וקא סליק
 תננא דארעא כתננא דאתנא : כט והוא
 בחבלות יין ית קרוי מישרא ודכיר יין ית
 אברהם ושלח ירד לוט מנו הפכתא בר
 הפך ירד קרנא דתנה יתיב בהן לוט :
 ל וסליק לוט מצוער ויתב בטורא וחרתין
 בנתיה עמיה ארי דחיל למיתב בצוער ויתב
 במערתא הוא וחרתין בנתיה : לא ואמרת
 רבתא לצוערתא אבונא סיב וובר לית
 בארעא למיעל עלנא באורח כל ארעא :
 לב איתא נשקי ית אבונא חמרא ונשכוב
 עמיה ונקיים מאבונא בנין : לג ואשקיא
 ית אבונא חמרא בליליא הוא ועלת רבתא ושכיבת עם אבונא וקא ידע במשכבה

ובמקימה

רשי

עד שהזקנו לומר שאין הדבר ברשותו : כולא אובל . לשון יחיד מכלן אתה לטעם שהאחד הופך והאחר מניל שאין כ' מלאכים
 נשלחים לדבר ה' : על כן קרא שם העיר צוער . על סדום וצור צוער : (בר) וה המטיר . כל מקום שנאמר וה' הוא וכו'
 דינו : המטיר על סדום . בעלות השחר כמו שנאמר וכו' השחר עלה טעה מהלכנה עיוותת כרקייע עם החמה לפי שהיו נוהס
 עובדין לחמה ומהס ללכנה אחר הק' פה אס חרע נוהס כיום והיו עובדי לבנה חומרים חלו ביתה כלילה כשהלכנה עושלת לא היינו
 חרכין . ואס חרע מהס כלילה והיו עובדי החמה חומרים חלו היה כיום כשהחמה עושלת לא היינו חרכין לכך כתוב וכמו השחר
 עלה וכפרע מהס טעה שהחמה והלכנה עושלים : המטיר גפרית ואש . כתחלה מטר ובעשה גפרית ואש : (מכילהא בשלח)
 כואה ה' דרך העקראות לדבר כן כמו כשי לטף ולא חמר כשי . וכן חמר דוד (מלכים א') קחו עמכם מעבדי אדוניכם ול
 שפר מעבדי . וכן חמרונג טעם המלך ולא חמר כשי . הק' כלן חמר ג' את ה' ולא חמר ע' אתו : מן השמים . וכו' שאמר הכתוב
 איוב לו

כד ומקרא דין אחית מיטרין דבענא ער סרוס ועל
 עמורא על מנת דיעבדון תתובא ולא עבדו ארוס אקור
 לא גלי קדם יי עובדון בישא הא כבונתה עליהון בקרימא
 ואשא מן קדם מיטרא דין מן שמא : כה והפך יתוגוי :
 כו ואקתבלת אינתתיה מבתר מלאבא למגדוע מה חגי
 בסוף ביתיה דאיבה דהי תונת מכנתהון דקרוקאי ומטור
 דחפרא במלחא קפירטוכי עגיא הא היא עבירא עמוד
 דמלח : כז ואקדם אקרהם בצפרא לצפרא דשמיש
 תמן בצלו קדם יי : כח ואודיק על אנפי קרוס ועמורה
 ועל כל אנפי ארבע מישרא וקמא וקא פליק קוטרא דארעא
 קירו מישרא דגבר יי ורז וכוונה דאברהם ושלח ית לוט
 ל וסליק לוט מן וזער ותיב בטורא ומרמין בגתיה עמיה ארוס
 ונתרין בגתיה : לא ואמרת רבתא וגוי : לב איתא
 בשמי ית אבונא חמר וכד יהי רוי בשמיש עמיה ונקיים
 מאבונא בגין : לד ואשקאן ית אברהון חמר כלילא
 שהיא ורוא וקמת בקתא ושמישית עם אבונה ולא ידע
 כמשכבה

רשי

ומימריה דין הנה קתית ועל עמא דקרוס ועמורה מיטרין
 דבענא דילמא דיעבדון תתובא מן עובדיהון בישא וסיון
 בתפסין מיטרא דבענא חנו אקרו דלמא דלית עובדיהון בישא
 ולן קרמי תער למתיו קתית עליהון גרפריה ואישתא מן
 קדם יי מן שמא :
 על דהנת אנתיה דלית מן בני בגיהון עמא דקרוס אקתבלת
 מן ברה למיחמי מה חגי בסוף בגתיה דאבוי וקא היא
 קיקיא עמוד דמלח ער ומן דתייה תתיה דהון מימא :

כש ותיה בתבלות יי ית
 מן קרנא די הנה יתיב בהן לוט :
 למיב ביוצר ותיב למיב ביוצר ותיב בקיפורה הוא

ירושלמי

וקבר לית פארעא לטניבמנא לוחן בגימאם כל ארעא :

(אוב לו) כי כס ודין עמינו וכו' כשכל ליתר הכרית מוכיא עליהם אש מן השמים כשעל לפדום . נשכח להוריד הון מן השמים
 (שמות יו) הנני מוטיר לכם לחם מן השמים : (כה) ויהפוך את הערים וגו' . ארבעת יוסכות כסלע אחד והפך מלמעלה
 למטה כחומר (אוב כה) כחלמיש שלח ידו וגו' : (כו) וחבט אשתו מאחריו . מאחריו שלוט : ותהי נציב מלח . (ב"ר)
 כמלח חטאה וכמלח לקתה חמר לה תני מעט מלח לאורמים הללו אמרלו חף המכר הרע הזה אתה כל להכיר במקום הזה :
 (כז) קיטור . תיגור של עשן טורק"א פלעו : כבשן . חפירה שזרמין כה את חפנים לסידוכן כל כשן סבתורה : (כט)
 ויזכר אלהים את אברהם . (ב"ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט מוכר שהיה לוט יודע שזרה אשתו של אברהם ושנע שלמה
 אברהם במלכיה על שרה אחותו היא ולא גלה הדבר שהיה חס עליו למיכר חס הק"ה עליו : (ל) כי ירא לישבת בצוער . לפי שהיתה
 קרובה לסדום : (לא) אבינו וקן . ולא לא עכשו איתנו סוף ימות או יפסוק מהוליד : ואיש אין בארץ . סבורות היו סכל
 העולם נחרס כמו כדור המכול בראשית רפה : (לג) והשקין וגו' . ויין ודונן לכן במערה להוליא מהן מי אונות : והשכב את
 אביה . וכעירה כתיב ותשכב עמו לעירה לפי שלא פתחה כונות אלא אחותה לזודה חסד עליה הכתוב ולא פירש גנותה . אכל
 הכירה שפתחא כונות פרסיה הכתוב כמפורש . וכונותה של בכירה נקוד (וכרי כאלו נכתב ונקומה) לומר שנקומה ידע ואלע"פ כן לא
 כשנר

רשב"ט

הוא . עמה מועטים ויכול אתה להניחה עכשו שאין בה רוב מוטאים : (כד) וה' המטיר . המלאך גבריאל . מלת ה' סכינה מוטא
 וכן הוא ככראשית רבה וכתנחומא : (כה) וישקף לדעת חס כונותא שם עשרה ויפלו חס לאו : (ל) כי ירא לשבת בצוער . שלא
 הכימה המלאך אלא היה לו פנאי להמלט ההרס ועכשו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בקר אולי יהסך העיר : (לז) ואיש אין בארץ .
 סבורות היו שהעולם

מכלל יופי

(כד) המטיר הוריד כטעם הנני מוטיר לכם לחם מן
 השמים . או הוריד נטר עם גפרית ואש .
 (כו) מאחריו . פירוש אשתו שהיתה מאחריו הביטה
 מאחוריה : (נציב מלח) . פירוש תל מלח ואמר נציבכי
 כמו שהיתה נציבה עומדת כשהביטה אחריה כן שכבה מלח

ותבא הבכירה ותשכב את אביה ולא ידע
 בשכבה ובקומה : לד ויהי ממחרת ותאמר
 הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש
 את אבי נשקמו וכן גם הלילה ובאי שכבי
 עמו ונחיה מאבינו זרע : לה ותשקין גם
 בלילה ההוא את אביהן וזנתקס הצעירה
 ותשכב עמו ולא ידע בשכבה ובקמה :
 לו ותהרין שתי בנות לוט מאביהן :
 לז ותלד הבכירה בן ותקרא שמו מואב
 הוא אבי מואב עד היום : לח ותצעירה
 גם היא ילדה בן ותקרא שמו בן עמי
כ הוא אבי בני עמון עד היום : ס א ניסע
 משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש
 ובין שור ונגר בגרר : ב ויאמר אברהם
 אל שרה אשתו אחתי היא ושלה אבימלך
 מלך גרר ונקה את שרה : ג ויבא אליהם
 אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו
 הנה מת על האשה אשר לקחת והיא
 בעלת בעל : ד ואבימלך לא קרב אליה
 ויאמר אדני הנני גם צדיק תהרגני ה
 הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם
 הוא אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקין
 כ כפי עשיתי זאת : ו ויאמר אליו האלהים
 בחלום גם אני ידעתי כי בתם לבבך עשית
 זאת ואחשך גם אני אתה מחטוי גלי
 עד כן לא נתתיך לגנע אליה : ז ועתה
 השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל
 בעדך וחי ואת אינך משיב דע כי מורת
 תמות

ובמקימה : לד והנה ביומא דבתרוהי
 ואמרת רבתא לוצירתא הא שכיבית דמשא
 עם אבא נשקיניה חמרא אף בליליא ועולי
 שכובי עמיה זנקיים מאבויא בנין :
 לה ואשקיאה אף בליליא שהוא ית
 אבוהן חמרא וקמת וצירתא ושכיבת עמיה
 ולא ידע במשכבה ובמקימה : לו ועדיאה
 פרתו בנת לוט מאבויא : לו וילידת רבתא
 בר וקרת שמה מואב הוא אבוהן דמואבאי
 עד יומא דין : לח ווצירתא אף היא
 ילידת בר וקרת שמה בר עמי הוא אבוהן
 דבני עמון עד יומא דין : א ונטל
 מתמן אברהם לאדע דרומא ויתב בין קדש
 ובין חקרא ואתותב בגרר : ב ואמר אברהם
 על שרה אחתיה היא ושלה אבימלך
 מלכא דגרר ודבר ית שרה : ג ואתא
 מימר מן קדם יי לנת אבימלך בחלמא
 דליליא ויאמר ליה הא את מאית על גיסק
 איתתא דרבתא והיא אתת גבר :
 ד ואבימלך לא קריב לנתה ואמר יי העם
 אף וכו' תקטול : ה הלא הוא אמר לי
 אחתי היא והיא אף היא אמרת אחי הוא
 בקשיטות לבי ובזכאות ידי עבדית דא :
 ו ואמר ליה יי בחלמא אף קדמי גלי
 אדי בקשיטות לבך עבדת דא ומנעית
 אף אנא יתך מלמחטי קדמי על כן לא
 שבקתך למקרב לנתה : ז ובען ארתיב
 אתת נבכא ארי נביא הוא וצלי עלך וחיית